

TALABALAR XOTIRASINING XORIJIY TILLARNI O'RGANISH SHAROITIDA INDIVIDUAL TIPOLOGIK XUSUSIYATLARI

*Ikromov Oybek Ibragimovich,
Navoiy Davlat Pedagogika Instituti, Pedagogika va psixologiya
kafedrasi o'qituvchisi*

Anotatsiya: Ushbu maqola yosh davrlarida xorijiy tillarni o'rganishda psixologik jarayonlarning bog'liqligi hamda til o'rganishda duch keladigan to'siqlar haqida so'z boradi va o'z ichiga til o'rganishdagi to'siqlarni qanday yengish, oson til o'rganish borasida yangi takliflarni qamrab oladi. Chet tilini o'rganishda amaliy jarayonlar hamda til o'rganish jarayonlarida talabalar hamda yoshlar tomonidan duch kelinadigan to'siqlarga aniq tajriba asosida keltirilgan samarali maslahatlar tahlil qilinib aniq misollar va holatlarda ko'rsatilgan. Bundan tashqari til o'rganish jarayonida eng murakkab jarayonlardan biri bo'lgan xotira hamda kognitiv psixologik jarayonlar bo'lgan tafakkur, idrok shuningdek muloqot kabi muhim jarayonlar ahamiyati haqida so'z boradi. Bundan tashqari xorijiy til bilishning hayotimizdagi o'rni aynan aniq ochib berilib, til o'rganish uchun eng samarali yosh hamda qanday foydali usullar ushbu maqolada taklif sifatida keltirilgan. Psixologik jarayonlarning bilim olish ayniqsa til o'rganish borasidagi bog'liqligi o'quvchilarning yoshiga nisbatan tahlil qilingan hamda imkon qadar ertaroq yoshda til o'rganish samarali ekanligiga xulosa qilingan,

Kalit so'zlar: umumiy psixologik jarayonlar, xotira, yosh psixologiyasi, muloqot psixologiyasi, til o'rganishdagi to'siqlar, psixologik to'siq, kognitiv jarayonlar psixologiyasi, til o'rganish amaliy jarayonlari.

ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАМЯТИ СТУДЕНТОВ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

*Икромов Ойбек Ибрагимович,
Навоийский государственный педагогический институт
Преподаватель кафедры педагогики и психологии*

Аннотация. В данной статье изучена взаимосвязь и препятствия между психологическими процессами при изучении иностранных языков в раннем возрасте, а также приведены критерии преодоления трудностей на пути изучения языка. Кроме того, охватываются нововведения для легкого и быстрого изучения языка. Проведён анализ практических процессов изучения иностранного языка и препятствия, с которыми сталкиваются студенты и молодёжь в процессе изучения

языка, приведены эффективные примеры и ситуации, основанные на конкретном опыте. В нем также обсуждается важность памяти, одного из самых сложных процессов в изучении языка, и такие важные тенденции, как мышление, познание и общение, которые являются когнитивно-психологическими процессами. Кроме того, в этой статье четко объясняется роль изучения иностранного языка в нашей жизни, и наиболее эффективный возраст и методы для изучения языка. Связь психологических процессов с обучением, особенно изучением языка, была проанализирована в зависимости от возраста учащихся, и был сделан вывод, что изучение языка эффективно в раннем возрасте.

Ключевые слова. общие психологические процессы, память, психология молодежи, психология общения, барьеры для изучения языка, психологический барьер, психология познавательных процессов, практические процессы изучения языка

INDIVIDUAL TYPOLOGICAL FEATURES OF STUDENTS' MEMORY IN THE CONTEXT OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES

*Ikromov Oybek Ibragimovich,
Navoi State Pedagogical Institute, Teacher of the Pedagogy and
Psychology Department*

Annotation: In this article is discussed what inclusive education is, what it is about, and how to educate disabled children. Additionally, the requirements of the inclusive educational environment for teachers and the essence of inclusive pedagogical competence are mentioned in it. All the necessary facilities for each teacher to deal with children with learning disabilities are examined not only by materially but also through spiritually. Despite the novelty in the field of education, the work carried out in our country in the education of disabled children, the actions, plans carried out in cooperation with the United Nations International Children's Emergency Fund, as well as the planned programmes are reflected in this article. Generally, inclusive education in developed countries and the results of research in this area remain the most pressing issue in the education of children who have physical defects in learning. Furthermore, this argument requires a special plan and programmed complex research.

Keywords: general psychological processes, memory, youth psychology, communication psychology, barriers to language learning, psychological barrier, psychology of cognitive processes, practical processes of language learning.

Bugungi kunda ingliz tilini bilish qobiliyati bilan hech kimni lol qoldira

olmaysiz ammo eng malakali ,bilimon kadrlar qatorida bo'lishingiz tabiiy. Bu xalqaro muloqot vositasi va martaba muvaffaqiyatga erishish yo'lidir. Agar odamlardan siz chet tilini o'rganish zarurmi, deb so'rasangiz, ularning ko'pchiligi «yo'q» deb javob beradi. Ona tilidan boshqa bironta tilni bilmasdan bemalol yashash mumkin, deydiganlar ancha. Ular eng yaxshi badiiy asarlar allaqachon o'zbek tiliga o'girilgan, qolganlarini o'qish uchun esa ikkinchi tilni o'rganish shart emas, deb o'ylaydi. Ammo biron-bir tilni o'rganish kerakmi-yo'qmi, degan savolga xolis javob olmoqchi bo'lsangiz, chet tilini bilmaydiganlardan emas, xorijiy tilni biladigan odamdan so'rab ko'ring.

Til dunyo sirlaridan biridir. Biz har doim tilning hayotdagi rolini bilmaymiz, lekin biz uni havo, nafas, odatiy holat sifatida qabul qilamiz.

Inson jamiyatida til katta ahamiyatga ega. Til tufayli insoniyat tajribasini avloddan -avlodga uzatib, rivojlanadi kognitiv faoliyat va fan va madaniyat yutuqlari. Til va tafakkur kelib chiqishi va rivojlanishida organik ravishda o'zaro bog'liq bo'lib, odamni hayvonot dunyosidan ajratib turadi. Tilning rivojlanishi tafakkurning rivojlanishiga yordam beradi, tafakkurning rivojlanishi esa tilni rivojlantirishning eng muhim shartlaridan biridir. Til - bu fikrlash vositasi .

Tilni o'rganish yo'lidagi asosiy muammo – til to'sig'idir. Grammatikaning ajoyib bilimlari va katta so'z boyligi har doim o'z fikrlarini ishonchli tarzda ifoda etish qobiliyatini kafolatlamaydi. Axir o'zida yo'q narsaning ahamiyati haqida kim sizga to'g'ri ma'lumot bera oladi?

Har bir til o'ziga xos jihati bilan boshqalaridan ajralib turadi. Xuddi bizning tilda bo'lgani kabi boshqa tillar ham o'zida xalqning o'tmishini aks ettiradi. Til o'rganishning afzalliklarini uni mukammal o'zlashtirmaguningizcha bilolmaysiz. Xorijiy tilni o'rganish asnosida o'sha xalqning turmush tarzi, mentaliteti, dunyoqarashi bilan yaqindan tanishasiz. Bu til o'rganishni boshlagan ilk kunlaringizdanoq sezilmaydi, ammo uni yaxshi va mukammal egallaganingiz sari hayot yanada yorqin va rang-barang ekanligiga amin bo'lasiz. Zamonaviy psixologiya fani chet tilini o'rganish inson xarakterini ham qisman o'zgartiradi, degan fikrni ilgari surmoqda.

Til o'rganishning amaliy natijalariga quyidagilar kiradi:

1. Internet qamrovi siz uchun yanada kengayadi. Ko'pchilik bitta xorijiy tilni bilgani sababli kerakli ma'lumotlarni internetdan asosan shu tilda izlaydi. Ammo ingliz va yana bir nechta tilni bilganlar undan yuz chandon ortiq bilimga ega bo'lishi turgan gap, boisi ular uchun ilk manbalar soni bir necha o'n barobarga ko'payadi-da.

2. Chet tilini bilish xorijiy filmlarni asliyatda ko'rish imkonini beradi. Siz ham ayol, ham erkak kishi ijro etgan rollarga ovoz beruvchi aktyor emas, yoqtirgan kinoaktyorlaringizning haqiqiy ovozini tinglab, film tomosha

qilish imkoniga ega bo'lasiz. Bundan tashqari, dialoglardagi so'z o'yinlari va hazillarni o'zlashtirib borishingizda ham yordam beradi.

3. Ajnabiy musiqani shunchaki emas, tushunib tinglashga ko'nikasiz.

4. Globallashuv jarayoni. Shitob bilan o'zgarib borayotgan davrda avvalgidek masofa katta rol o'ynamaydi. Yildan-yilga sayohat qiluvchilar soni ortib bormoqda. Ularning safiga qo'shilganingizda, ziyorat qilgan osori-atiqqa to'g'risida mahalliy gid bilan tarjimonsiz suhbatlashishga nima yetsin?!

5. Chet tilini o'rganayotganingizda, ilgari sezmaganingiz yoki parvo qilmaganingiz – atrofingizda muhojirlar ko'pligini payqab qolasiz. Tanishuv mustahkam do'stlikka aylansa, dunyoning narigi burchagida ham sizni tushunadigan odamning borligi adadsiz Yer sharini bahaybat va begona emas, yaqin qiladi.

6. Til o'rganish fikrlash qobiliyatini yaxshilaydi. Qabrgacha ilm izlang, deya murojaat qilinadi hadisda. Britaniyalik olimlarning aniqlashicha, ikkinchi tilni o'rganish miyaning nutqiy ravonlikni ta'minlovchi qismini rivojlantiradi. Til o'rganishga qancha erta kirishsangiz, ravon va chiroyli gapirishingiz ham shuncha yaxshilanadi.

7. Til bilish daromadni ko'paytiradi. Angliya shimoli-g'arbida istiqomat qiluvchilar ona tilidan tashqari bitta tilni bilishsa, yiliga 3000 funt sterlingdan ortiq maosh olarkan. «Sunday List» nashrida dunyoning eng boy odamlari ro'yxatini chop ettirgan Filipp Beresfordning tadqiqotiga ko'ra, xorijiy til bir yillik faoliyat davomida g'arbliklarga o'rtacha 145 000 funt daromad keltirmoqda.

Xorijiy tilni o'rganishdan hayiqib, «menga shu til kerak bo'larmikan?» deb o'ziga savol beruvchilar, shubhalarangiz bekorligiga ishonavering. Zamonaviy dunyoda xorijiy til suv bilan havodek zarur.

Til o'rganuvchilarning aksariyati 17-30 yoshni qarshilagan kishilardir. Endi ishga kelgan tajribasiz yoshlarning ko'pchiligi to'g'ri tajriba orttirguncha chet tillaridan bir nechtasini bilishi evaziga «jon saqlashadi».

Kadrlarni xalqaro talablarga javob beradigan qilib tayyorlashni ko'zlayotgan oliy o'quv yurtlari soni yildan-yilga ko'paymoqda. Ammo kamdan-kam institut va universitetlar talabalarning xorijiy tillarni mukammal o'zlashtirishlari uchun yetarli sharoit yaratib beradi. Shu sabab o'zingizga mos o'quv kursini toping. Sertifikat, tavsiyanoma olish, kursning bahosiga bilimlaringiz ham hamohang bo'lishi kerak. Agar tilni yaxshi o'rganmoqchi bo'lsangiz, bozor qonuniyatini nazarda tuting: yaxshi mahsulot arzon bo'lmaydi. Unutmangki, o'z kasbiga jiddiy yondashuvchi har qanday tashkilot yosh mutaxassislarining til bilish qobiliyatini e'tiborsiz qoldirmaydi.

Til o'rganishdagi to'siqlar va ularning sabablari

Tilni o'rganish yo'lidagi asosiy muammo – til to'sig'idir. Grammatikaning ajoyib bilimlari va katta so'z boyligi har doim o'z fikrlarini ishonchli tarzda

ifoda etish qobiliyatini kafolatlamaydi. Til to'sig'i juda tez-tez uchraydigan hol.

Ushbu to'siqning 2 turini ko'rib chiqsak :

- Lingvistik to'siq
- Psixologik to'siq

Lingvistik til to'siqining sababi til amaliyotining yetishmasligi, xorijiy nutqni idrok etishda qiyinchilik bo'lishi mumkin.

Psixologik til to'siqining sababi jiddiyroq. U muloqotda xato qilish, o'z bilimlari, qobiliyatlari, chet ellik kishi bilan muloqot qilishda xijolat bo'lish qo'rquvi asosida.

Til to'siqlarini yengishga nima yordam beradi?

To'siqni bartaraf etishda eng yaxshi yordamchi sizning o'qituvchingizdir, u esa o'z navbatida psixolog ham bo'lishi kerak. Talabaning barcha psixologik xususiyatlarini hisobga olish va individual texnikani o'rganish tilni o'rganishga yordam beradi, bu esa til to'siqlarining har qanday ko'rinishini chetlab o'tadi. Bundan tashqari, ona tili bilan individual mashg'ulotlar katta yordam beradi, chunki aloqa chet ellik kishi bilan sodir bo'ladi va siz darhol ingliz tilida so'zlashuv tajribasini qo'lga kiritasiz va darslarda til to'sig'ini engib o'tasiz.

Lug'at boyligingizni to'ldirish va so'z birikmalarini muntazam amalda qo'llashdir. Kitob o'qish, filmlar tomosha qilish-ingliz tilini o'qituvchilarsiz mustaqil ravishda o'rganishning oddiy va qiziqarli usuli.

Qaysi yoshda til to'sig'ini yengib o'tish osonroq?

Ehtimol, til to'sig'ini bilmagan yagona kishi bolalardir. Ular murabbiyni taqlid qilib, tilni tabiiy ravishda o'rganadilar. Ta'limning o'yin shakli tufayli ular xatoga yo'l qo'yishdan qo'rqmaydilar, chunki ular tanqid qilinmaydi va tanbeh berilmaydi. Erta yoshda bolalar qiziqish, yangi, o'rganilmagan narsalarni o'rganishga bo'lgan ehtiros bilan harakat qilishadi-energiyani to'g'ri yo'nalishga yo'naltirish va bolani xorijiy til bilan tanishtirish vaqti keldi. Bundan tashqari, talabaning barcha psixologik xususiyatlarini hisobga olgan «to'g'ri» o'qituvchini tanlashni to'xtatish, uning salohiyatini ochib berish va qulay, erkin muhitda o'rganishga yordam berish kerak.

Grammatikani, tilning o'ziga xos xususiyatlarini, so'zlarni, til tuzilmalarini qo'llashni takrorlash va o'rgatish orqali - bularning barchasi suhbatdoshingiz bilan yuzma-yuz uchrashishga yordam beradi.

Shunday qilib, biz erta yoshda tilni o'rganish yaxshiroq degan xulosaga keldik, keyin bu «qadam» butunlay o'tib ketishi mumkin.

Shuni qo'shimcha qilish kerakki, yaxshi kayfiyat, ijobiy ichki ruhiy kechinma va yaxshi hordiq ham chet tili o'rganishda katta ahamiyatga ega. Toni Robinsning aytishicha, « Eng yaxshi usul va qoidalar ham muvaffaqiyatning atigi 20 foizini tashkil etadi. Qolgan 80 foiz inson psixologiyasiga bog'liqdir».

Mutaxassislarning e'tirof etishicha, ijobiy ruhiy ichki kechinmani saqlab qolish va shakllantirish til o'rganishda qo'llaniladigan usullardan ham kuchli hisoblanadi.

Qanday qilib hech qanday til to'siqlarsiz ingliz tilini o'rganish mumkin?

Agar siz hali ham til to'siq oldini olish uchun muvaffaqiyatsiz bo'lsa, nima qilish kerak? Javob oddiy: ko'proq amaliyot! Yuqorida aytib o'tilganidek, til tashuvchi bilan mashg'ulotlar, shuningdek, asl kitoblarda kitoblarni mustaqil o'qish, filmlarni tomosha qilish, musiqa tinglash – bu muammoni hal qilishning eng to'g'ri usullari. Amaliyotning eng muhim tarkibiy qismi til muhitida bo'lishdir. Mahalliy ma'ruzachilar bilan imkon qadar ko'proq muloqot qilish-ko'nikmalarni o'rgatish, so'z birikmalarini to'ldirish, o'rganilgan materialni tuzatish eng samarali yo'ldir.

Sayohat-nutq mahoratini oshirish uchun ajoyib imkoniyat bo'lib Mahalliy aholi bilan suhbatlashib, ko'plab yangi so'zlarni o'rganasiz, nutq so'zlaysiz va tez orada ingliz tilida, suvda baliq kabi his etasiz bu esa o'z navbatida sizning til o'rganishdagi psixologik hamda til to'siqlaridan qiyinchiliksiz o'tishingizni taminlaydi.

Talablarning til o'rganish borasidagi psixologik jarayonlarini biz umumiy psixologiya sohasining quyidagi yo'nalishlarida ko'rib o'tiladi chunki shaxs sifatida kamolotga yetayotgan o'spirinda sodir bo'ladigan barcha psixologik jarayonlar juda ahamiyatliligi uning barkamol kadr sifatida yetishishida ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omil hisoblanadi.

- Shaxs psixologiyasini va individual farqlarni o'rganish. Insonning his-tuyg'ulari, hissiyotlari, irodasi, xarakteri, moyilligi va uning biron bir narsaga qodirligini tekshiradi.

- Psixofiziologiya.

- Ijtimoiy psixologiya. U shaxsiyatning jamiyatdagi namoyonligini, uning boshqalar bilan psixologik muvofiqligini, odamlar bilan munosabatlarini o'rganadi.

- Yoshi. O'sib borayotgan shaxsning shaxsini, uning ongini rivojlanishini o'rganadi psixologik jarayonlar va uning faoliyati.

- Kognitiv jarayonlar psixologiyasi. Bu insonning tafakkuri va xotirasini, uning idroki va hissiyotlarini, tasavvur va e'tiborini o'rganadi.

- Muloqot psixologiyasi. Shaxslararo munosabatlarning psixologik jihatlarini va boshqalarni o'rganish.

Xususan, talabalarda xorijiyini o'rganish davrida ularning psixologik qarashlari, fikrlari hamda bazida hatto yashash tarzlari ham o'zgarib boradi. Ayniqsa, talabalar yosh psixologiyasiga ko'ra ong rivojlanishi hamda muloqot psixologiyasiga ko'ra shaxslararo muloqotga kirisha olishi shu bilan birga kognitiv jarayonlar tarkibiga kiruvchi tafakkur, idrok hamda xotira kabi ajralmas qismlar talabalarining til o'rganish jarayonidagi asosiy

tipologik muhim jarayonlardan hisoblanadi. Chunki ushbu psixologik jarayonlar tipologik jihatdan uzviy bog'liq hisoblaning ularning zanjirini bir birisiz tasavvur eta olmaymiz.

Xulosa qilib aytganda, Yosh avlodni chet tillarda o'qitish hamda shu tillarda erkin so'zlasha oladigan mutaxassislarni tayyorlashni takomillashtirish negizida, yoshlarning jahon tamadduni yutuqlari hamda butun dunyo axborot resurslaridan foydalanishlari, xalqaro hamkorlik va muloqotni rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish asosiy maqsad qilib qo'yildi. Mashhur nemis olimi Y.V. Fon Gyote aytganidek: "Kim chet tillarini bilmasa, u o'z tilini ham bilmaydi". Shu sababdan nafaqat chet tili mutaxassislari, balki tilga ixtisoslashmagan oliy o'quv yurtlarida tahsil olayotgan barcha bo'lajak kadrlar chet tillarini o'rganib, ularda erkin fikr almasha olish g'oyat muhim vazifalardan sanaladi. Xalqimizda ham bir maqol bor: "Til bilgan el biladi". Haqiqatdan ham, xorijiy tilni bilgan kishi ko'p tomonlama imkoniyat va ustunliklarga ega bo'ladi. Hozirgi davr talablarini amalga oshirishning yana bir yo'li talabalarga ortiqcha material berishni kamaytirish, o'quv jarayonini oddiy holatga keltirishdir. Bular yangi chet tillar dasturida hisobga olingan. O'qituvchi buning uchun talabalar tomonidan materialni har tomonlama amaliy egallash jihatidan yondashadi. Shu sababdan talaba ishlarini til materiallarini produktiv (gapirish, fikrni yozma bayon qilish) va retseptiv (tinglab tushunish, o'qishda) o'zlashtirishga, talabalar potentsiallug'atini kengaytirishga qaratadi. Mustahkam bilim berishning asosi o'qitish jarayonining unumli umumlashgan, takomillashgan bo'lishidir. Keyingi paytlarda yana optimallashtirishdan ham keng foydalanilmoqda. Optimallashtirish chet tili o'qitilayotgan vaziyat, sharoit, oliy o'quv yurtlari talabalari va ularning tanlagan sohalariga mos, oson, qulay metod, yo'l, usul, tizim, tamoyil, vosita, mashqlarni izlash va tanlay bilish, qo'llashdir. Optimallashtirish turli tipdagi oliy o'quv yurtlari uchun o'ziga xosdir, chunki dars soatlari turlicha bo'ladi, talabalarning ona tili xususiyatlari ham turlicha ta'sir qiladi. Hozirgi davr kommunikativ malaka, ko'nikma chet tilida ma'lumot berish (gapirish, fikrni yozmabayon qilish orqali) va ma'lumot olish (o'qish, tinglab tushunish orqali) malaka va ko'nikmalarni yanada o'stirishni, ta'lim bilan tarbiyani birga olib borishni talab qiladi. Til millatlar o'rtasida ko'priq vazifasini o'tovchi vosita, undan qo'rqmay «xatlab» o'tganlar bir yo'la yutuq va «yangi olam»lar kalitini ham qo'lga kiritadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida/ O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-yil, 6-son, 70-modda.

2. O'.Hoshimov. I.Yoqubov. Ingliz tili o'qitish metodikasi.-

Toshkent-2003.

3. Galperin, P.Ya. (1969) Aqliy harakatlarning rivojlanish bosqichlari. M. Cole va I. Maltzman (Eds.) Zamonaviy sovet psixologiyasining qo'llanmasi. Nyu-York: Asosiy kitob, 249-273.

4. Huitt, W. (2006). Ijtimoiy bilish. Ta'lim psixologiyasi interaktiv. Valdosta, GA, Valdosta davlat universiteti.

5. Andreeva A.A. Stressga chidamlilik talabalar o'rtasida o'quv faoliyatiga ijobiy munosabatni rivojlantirish omili sifatida: dissertatsiya ... f.f.n. Fanlar [Tamb. davlat ularni yo'q qilish. GR. Derjavin] - Tambov, 2009 yil.

6. Baranova L. V. Dastlabki o'spirinlik davrida ijodiy fikrlashni rivojlantirishning psixologik va akmeologik xususiyatlari: disketning mavhumligi. psixologiya fanlari nomzodi [Tamb. davlat ularni yo'q qilish. GR. Derjavin] - Tambov, 2009 yil.

7. Koul, A.L. & Knowles, L.G. (2000) Ta'limni tadqiq qilish: o'qituvchining rivojlanishini reflektiv izlanishlar orqali o'rganish. Boston: Allin va Beko.

8. Vygotskiy, L. S. (1986) Fikr va til. Kembrij, MA, MIT Press.

9. Psixologiya bo'yicha yangi adabiyotlar va veb-resurslarni ko'rib chiqish. [Jild 1-8] Ros. davlat kutubxona, NIO bibliogr. ; muallif-komp. L.G. Bardanova, O. V. Reshetnikov. - M., - davom etayotgan nashr. - [Elektron resurs]. - Kirish rejimi: <http://www.rsl.ru/ru/s3/s331/s122/d1312/>

10. www.ziyonet.uz

11. www.world.uz